

Sarmanto sanoi, että hän pitää keittiön kaapissa viinaa vieraitaan varten, vaikka ei itse käytä alkoholia. Tämä lausunto liikuttaa minua syvästi. Voin vain riisua aseeni tällaisen lähimmäisenrakkauden edessä. Jos haluatte tulla juomaan minun luokseni, pullo ei odota teitä keittiöni kaapissa.

Ojajarjun ja Sarmannon lausuntojen yhdistävä tekijä on, että he pyytävät anteeksi raittiuttaan. Se on dramaattinen näyte juomattavan yleisyydestä, norminmukaisuudesta, ja kääntäen raittiuden poikkeavuudesta. Poikkeava pyytää aina anteeksi, jo saadakseen luvan jatkaa poikkeavuuttaan. Jalomiehen enemmistö antaa luvan, milloin ei laukea primitiivireaktioon, enemmistön terroriin. Minä en pysty pyytämään anteeksi raittiuttani. Olen kiinnostuneempi aivan toisesta asioiden tilasta: siitä että juovat alkaisivat pyytää anteeksi juomistaan. Tämä tavoite ei toteudu koskaan. Minä edistan sitä kuin Sisyfos, kuin Don Quijote.

Markku Envall

Miksi Jeppe ei juo — näkökulmia raittiuteen

”Moalima viisastuu ja meidän poeijat kanssa.”

Tämä entisen savolaisiännän optimistinen arvio palautuu mieleen Alkoholipolitiikan palstoilla käytävää keskustelua seurattessa. Jepen juomista koskevan klassisen kysymyksen rinnalle on pohdittavaksi noussut myös se seikka, miksi Jeppe ei juo. Eli toisin sanoen: miksi raittiit ovat raittiita? Ongelmaa sivusivat osaltaan lehden tämän vuoden ensimmäisessä numerossa Martti Lindqvist, Kari Saari, Tero Maksimainen ja Heleena Lönnroth.

Kannan osaltani korren keskustelun kehoon ja yritän tarkastella raittiutta transaktio-käsitteistön kehyksissä. Kyseiseen ihmisen käyttäytymistä selittävään teoriaan sen tarkemmin puuttumatta totean, että siinä meistä itse kustakin tavataan kolmikko lapsi, vanhempi ja aikuinen. Jokainen näistä persoonallisuutemme osatekijöistä etsii tilaisuutta vaikuttaa päätöksiiimme ja päästä esille käyttäytymisensä. Lapsi edustaa impulsiivista, estotonta, naiivia ja välittömästi luovaa minuuttamme. Vanhempi koostuu niiden auktoriteettien äänistä, jotka elämänhistoriassamme ovat vaikuttaneet omaksumiiimme arvoihin, asenteisiin, käsityksiin oikeasta ja väärästä erilaisissa tilanteissa. Aikuinen tuo minäkuvaan itsenäisen harkinnan, realiteettien tajun, tietoiset, järkevät ja tarkoituksenmukaiset valinnat.

Kun puhutaan, kuten Tero Maksimainen, ”elä-

mästä päihtymisestä” vaihtoehtona alkoholipäihtymykselle, vedotaan raittiuden puolesta meissä olevaan lapseen. ”Elämästä päihtymisessä alkoholi-päihtymyksen sijaan ei ole kysymys mistään alemman vietin jalostamisesta, vaan synnynnäisen inhimillisen kyvyn säilyttämisestä. Lapset ovat tästä hyvä todistus: he osaavat päihtyä elämästä.” Näin toteaa Maksimainen ja nimeää alkoholista ja muista huumeista päihtymisen tämän synnynnäisen kyvyn vieraantuneeksi muodoksi.

On ilmeistä, että alkoholin käytön motiiveissa meillä Suomessa on — tiedostamattomalla — ”lapsellisuudella” vankka sija. ”Raskas työ vaatii raskaat hovit”, kuuluu yksi perusteellisen juopottelun tunnetuimmista perusteluista. Halutaan irrottautua pitkäjänteisyyttä kysyvistä arkitodellisuudesta ja päästä alkoholin avulla hetkeksi vapaaksi vastuun valjaista. Lapsen kohteissaan vetoavat myös mainostajat vihjatessaan alkoholin käyttöön liittyvän ”intiimisyyttä, romantiikkaa ja pieni annos pariseikkailua” (Christoffer Tigerstedt: Uusia arvoja vanhojen rinnalle. Uusi keskiluokka rynnistää olutmainoksiin. Alkoholipolitiikka 1/85). Isoa miestä lapsettaa Mauri Sariolan romaaneissa, kun kirjailija kuvaa tämän infantiilia asennoitumista tunnettuun konjakkimerkkiin.

Kun näin on, raittiusväki menettelee aivan oikein pyrkiessään osoittamaan kansalaisille lupaa ja mahdollisuuksia vaihtaa vapaalle, rentoutua ja nauttia lapsen lailla elämän aidoista antimista korviketydytyksen tuovien päihteiden sijasta. Yhden kielellisen huomautuksen tässä tekisin: puhuisin mieluummin elämästä hurmaantumisesta tai haltioitumisesta kuin päihtymisestä. Viimeksi mainittu nimitys liittyy niin kiinteästi (keinotekoisiiin) päihteisiin, että ”elämästäkin päihtyminen” saattaa monen tajunnassa vääntyä alkoholin ja muiden huumeiden mainokseksi, siis alkuperäisen sisältönsä vastakohdaksi.

Vanhemman kohdalla raittius saattaa tietenkin olla aiemman ikäkauden ympäristön sanelemaa alkoholin käytön sovinnasta tai/ja moralisoivaa tuomitsemista. Tällaiseksihan raittius usein — sovinnaisesti tai/ja moralisoivasti — toisin ajattelevien taholta leimataan, mutta väite ei sisällä koko totuutta, ei edes vanhemman asenteista. Raittiusperinteessä voi olla ja on mukana myös sukupolvissa kulkenut ja nykypäivänkin kokemuksen vahvistama tietoisuus siitä, että alkoholin vaikutuksen alainen yksilö usein käyttäytyy tavalla, jota hän itsekkään ei normaalitilassa pitäisi suotavana. Päihtynyt ”typerhti” saattaen itsensä naurun alaiseksi, tuottaa toisille häiriötä, on väkivaltainen. Tällaisen käyttäytymisen vierastamista, joka on vanhemmalle ominaista, ei tule tulkita yksioikoisesti vain sovinnaisu-

deksi tai moralismiksi; kyllä siihen sisältyy myös tervettä protestia yhteisöllisen ”hyvän elämän” pelisääntöjen rikkojaa kohtaan, tuota Martti Lindqvistin esille tuomaa käsitettä tässä soveltaakseni.

Entä sitten kohtuullinen, hillitty alkoholin käyttö ja raitis vanhempi? Tässä otan esimerkin henkilökohtaisesti läheltä eli oman isävainajani. Hän oli absolutisti, ja hänen ajattelutapansa mukaan kaikkein vaarallisinta alkoholin käyttöä on kohtuullinen käyttö — siksi, että siinä vahva, itsensä hallitseva yksilö antaa viettelevän esimerkin heikommalle lähimmäiselleen. Vahvan velvollisuutena on olla raitis.

Vaikka en itse katso voivani soveltaa isäni kannanottoa kaavamaisena vaatimuksena kaikkiin alkoholin käyttäjiin, mielestäni siihen sisältyvä periaate voi tätä nykyäkin tarjota yksilön raittiusvakaukselle kestävä eettisen pohjan. Kulttuurimme on siinä määrin alkoholipainotteinen ja tästä seuraava sosiaalinen käyttäytymispaine esimerkiksi nuorison suhteen siksi voimakas, että jokainen asiallinen, raittudesta numeroa tekemätön mutta sitä luontevasti toteuttava absolutisti tarjoaa ympäristölleen mallin vaihtoehdosta: Ei olekaan pakko ottaa, on mahdollista olla raitiskin. Jos ja kun tämän mallin omaksuu joku sellainen, jonka kohdalla alkoholin käyttö syystä tai toisesta merkitsisi riskiryhmään joutumista, mallin antajan motiivit osoittautuvat käytännön testissä perustelluiksi: on todella kysymys lähimmäisen parhaasta.

Viileän objektiivisesti todellisuuteen suhtautuvan ja siltä pohjalta ratkaisunsa tekevän aikuisen tehtäviin persoonallisuudessamme kuuluu muun ohessa erilaisten toisaalta lasta, toisaalta vanhempaa kiehtovien todellisuudenvastaisten iskulauseiden ja myyttien onttouden paljastaminen. Alkoholin kohdalla tämä voisi merkitä vaikkapa satunnaiseen vilustumiseen otetun konjakkitilkan objektiivista arviointia: pahanmakuista, ei tätä nyt ainakaan nautinnokseen juo! Ovathan ”täyteläiset” (tai jonkin muun myönteisen adjektiivin osakseen saavat) maku ja aromi niitä mainoskielen myyntejä, jotka alkoholijuomiin kernaasti sisällytetään.

Aikuinen voi myös kiinnittää kriittistä huomiota väitteisiin viinasta aina hintansa väärtinä. Alkoholi-

lin liikakäyttöön liittyvien kansantaloudellisten ja yksityisen ihmisen tai perheen taloutta koskevien seuraamusten vähättely ei ajattelevaa aikuista petä, ja myös kohtuullisen käytön osalta aikuinen laskee kustannukset ja rinnastaa niitä johonkin raittiin elämäntavan tarjoamaan vaihtoehtoon.

Aikuinen tietää, että kaikista ”sankarimyyteistä” huolimatta alkoholia käytetään arkisen asiallisesti nähtynä vain siksi, että kysymyksessä oleva aine vaikuttaa aivoihin, juuri aikuisen käyttäytymiselle keskeiseen ihmisruumiin instrumenttiin. Vaikka hän ei asiallisuudessaan hyväksykään summittaista pelottelua alkoholin terveyshaitoilla, hän ei toisaalta ummista niiltä silmiään.

Aikuiselle raittius saattaa merkitä myös kaikenvarakuutusta. Vaikka hän nykyisessä tilanteessaan voisikin päätellä kykenevänsä pitämään alkoholin käytön kohtuuden rajoissa, hän tuntee ympäristöstään esimerkkejä yksilöistä, jotka jossakin elämänsä murrosvaiheessa ovat sortuneet pakenemaan vaikeuksiaan viinaan, pelottavin seuraamuksin. Aikuisella on tarpeeksi realiteettien tajua ymmärtääkseen, ettei hän voi omalta kohdaltaankaan olla varma itsensä hallitsemisesta kaikissa kohtalonkäänteissä, joita tulevaisuuteen saattaa sisältyä. Siksi hän näkee turvallisimmaksi pysytellä kokonaan erossa alkoholista; päätös, joka on hänelle helppo, koska se ei ole ulkoapäin pakolla saneltu vaan omaan vapaaehtoiseen kaikenvara-ajatteluun pohjautuva.

Jeppe voi siis olla juomatta monestakin syystä: Siksi että hän osaa antaa lapselleen olemisen ja esillepääsyn oikeuden ilman viinaakin; siksi että raittius merkitsee hänelle moraalista mutta ei välttämättä moralistista valintaa; siksi että hän punnitsee alkoholin hyödyt ja haitat ja havaitsee jälkimmäiset suuremmiksi. Tietysti on olemassa myös arveluttaviin perusteisiin pohjautuvaa, epätervettä raittiutta. Liityn Martti Lindqvistiin siinä, että raittius on välinearvo, eikä sen varaan voida rakentaa maailmankatsomusta. Toisaalta raittius voi, kunhan sen perusteet ovat terveet, liittyä yhtenä osatekijänä ihmisen tapaan elää hyvää elämää.

Aarre Huuskonen